

Kiss Judit Ágnes

Csalános Jóska

Regényrészlet

(Fő utca 30., majd Lenin út 72., majd Kossuth Lajos utca 72.)

Öreg ember, öreg fa belepusztul, ha átültetik. Mondtuk is, mikor a Jóska beköltözött a Darabos Kovácsék üresen maradt Fő utcai házába, hogy na, ez is már csak meghalni jött ide. Gyánakodtunk is rá, mert hát milyen dolog, hogy valaki vénember létére átköltözik a világ túlsó végére, ahol se kutyája, se macskája, biztos valami vaj van a fején, aztán azért jött ide, hogy a nap ne érje.

Hogy észrevette-e, nem-e, hogy görbén nézünk rá, nem tudni, de mikor a hurcolkodást befejezte, fölvette az ünneplőjét, és kezdte végigjárni a szomszédokat. Szépen bemutatkozott mindenkinek, elmondta, kicsoda, honnan jött, és ha valamiben tud segíteni, csak szóljanak. De ha szőrmentin kérdegetni kezdték, hogy mit keres minálunk, csak annyit mondott, tesszik neki a falu, kíváncsi, milyen itt élni, mást nem lehetett kihúzni belőle.

Nem tudtuk meg hát, miért jött, de hogy nem meghalni, afelől hamar bizonyosak lehettünk, mert úgy csinósította azt a rozoga házat, mint a fecskék a fészket a költés előtt. Kora reggeltől késő délutánig dolgozott, és úgy bírta a munkát, mint akárhány fiatal. Estefelé aztán kiült a padra, és szóba elegyedett mindenkivel, aki

arra járt. Szóval már nemcsak furcsállottuk, kezdtük tisztelni is, na.

Barátságba aztán mégiscsak a Kati ángyommal keveredett először, a Ferkó öcsém feleségének a testvérhúgával, a Búcsús Nagy Katóval, aki alsó szomszédja volt. Egyedül is élt, beteg is volt már a munkához, hát ráért pletykálgodni. De ez a Jóska se csak a levegőbe mondta ám, hogy se-

gít ő, amiben tud. Mikor látta, hogy a Katinak nincs, aki leszedje a gyümölcsöt a fáról, kapta a létrát, és kezdett mászni a fára, szedni a meggyet.

A Kati ott sopánkodott, hogy jaj, csak meg ne vénülne az ember, és hogy ő már a hatvannyolcadikat tapossa, és hogy inkább halna meg az ember, amikor már másokra szorul. „Az is kor? – fitymálta a Jóska. – Hát én már elhaladtam a nyolcvanat.”

Hát én azt hittem, hanyatt esek a sámlin, mesélte a Kati ángyom. Mondtam is neki, te Jóska, mert akkor már tegezőben voltunk, hogy csinálod te, hogy ilyen legényesen tartod magad? Erre azt mondja nekem: „a csalán, Kató, a csalán.” Azt mondta, nem iszik ő se bort, se pálinkát, de a csalánteából mindennap megiszik két literrel már vagy harminc éve, az fogja őt örökké éltetni.

Hát aztán, mikor Kati ángyom rétest sütött, és átvitt belőle a Jóskának

megköszönni a segítséget, az épp ebédelni készült, leültette, kínálta a zöldfőzelékből, amit ott kavargatott a lábosban. Épp olyan volt, mint a paraj, de hát mégsem az volt. Kati ángyom kezdte kérdezgetni, hogy mi volna az, de a Jóska leintette: „Előbb kóstolj, Kató, aztán kíváncsiskodjál!” És csak mikor a Kati ángyom nekifogott dicsérni, hogy férfi létére milyen jól csinált, akkor mondta meg neki, hogy csalánból főzte azt is.

Hanem a nevét a gyermekek adták neki, akik ott játszottak a háza előtt. A Jóska meg kezdte behívogatni őket a kertbe, s úgy eltöltötte velük az időt, mintha a nagypaja lett volna valamennyinek. Nem is hívatta másként magát velük, csak Tatának. Fagylaltot főzött nekik, azt is csalánból, s akkor kezdték a gyermekek úgy emlegetni: a Csalános Tata. Aztán hogy a gyermekekkel ilyen szépen elvolt, a falu is lassacskán elfogadta a Csalános Jós-kát minden bolondságával együtt.

Mert bolondsága volt neki elég. Leginkább, hogy olyan bibliás ember volt. Templomba nem jött el, mert más vallású volt, de minden reggel kiült a tornácra, és szenténekeket fújta jó nagy hangon, meg a Bibilát bújta. Volt neki valami füzete is: Csendes percek, vagy mi volt a címe, hát aki betévedt hozzá, annak felolvasott belőle, meg is imádkoztatta, anélkül el nem engedte.

Mégis mentek hozzá, nyár végére még a fiatalság is odaszokott. Eleinte csak ott futballoztak a háza előtt, mert akkor még nem volt meg a sportpálya, aztán kezdtek bejárni hozzá, és amit apjuknak-anyjuknak akkor se mondtak volna el, ha a bőrüket nyúzzák élve, azt mind elmondták a Tatának. Főleg amelyik épp udvarolt.

A Jóska egy csomó kotont vagy mifenét tartott a kredencben, aztán

ha valamelyik fiú lányhoz készült, a kezébe nyomta, meg a lelkére beszélt, hogy aztán használja, nem szégyen az. Mondtuk neki, hogy nem való ilyenekre tanítani, meg a fiúkkal cinkoskodni, de leintett minket: „Nem tudjátok ti, milyen a gyerek, ha hozzáfér, hát megteszi – azt mondja –, aztán mi lesz, ha szegény lány meg úgy marad? Meg az a sok betegség? Amíg meg nem térnek az Úrjézuhoz – azt mondja –, úgyis csinálják, akkor meg csinálják a kisebb bajt.”

Ez is ilyen furcsasága volt neki, hogy minden mondatába belerángatta az Úrjézust. Ami még furcsább volt, hogy minket is rászoktatott, ahogy a csalánra is. Azt ahol eddig irtottuk, most szedtük, főztük teának, főzeléknek, fagylaltnak, tizenöt éve én is mindennap iszom, használ is, jó helyen legyen mondva, jobb erőben vagyok, mint fiatalasszony koromban.

Az emberek eleinte morogtak az ebéd miatt: „nem vagyunk mi gunarak, hogy a csalánt együk”, de aztán megszokták, ahogy a fiatalok a kottont, meg az egész falu észrevétlenül a Csalános Jós-kát is, meg azt is, hogy a beszédjükbe belecsúszik az Úrjézu neve.

Fél év se telt bele, a Csalános Jóska mintha mindig is ott élt volna közöttünk. Már többen jártak a házába esténként, mint a Hérig Dezső kocsmájába. A rendőrségnek szemet is szűrte a dolog, nemcsak a Hérig Dezsőnek, akinek sehogy se tetszett a bornemissza ember. Aztán végül csak megszerette ő is, mikor a feleségét, az Erzsót megvajákolta valami kenőccsel, mikor azt a köszvénye kínozta. De egész addig nem szóltak, míg az a dolog nem történt a cigánysoron.

Mi nem jártunk le a cigánysorra, nem volt velük semmi bajunk, csak hát nem érintkeztünk, na. A Jóska

meg ezekkel is összekomásodott, és addig mondta nekik az Úrjézust, míg az egész cigánysor nem kezdett zengetni a szenténekektől. A Kanalas Balogh Tóni is letette az italt, és széltébe-hosszába prédikálni kezdett.

Nem is lett volna semmi baj, míg november hetedikén valami gyűlést nem tartottak a kultúrban, ahol a Kanalas Balogh Tóni pont a megyei párttitkárt akarta megtérésre bírni. Az tette, hogy nem érti a dolgot, s addig-addig fűzték a szót, míg az egész községi tanács megyei küldöttestül, mindenestül lement a cigánysorra, s ott talált egy egész kompániát tiszta ünneplőben. Ütötték a ceglédi kannát, a teknőt, énekelték a halleluját, köztük meg ott ült a Csalános Jóska a Bibliájával meg a Csendes percekkel.

Akkor aztán már a rendőrök sem túrték tovább, nem is Kanalas Baloghot vitték be, hanem a Jóskát, s az őrmester megfenyegette, hogy börtön lehet a vége, ha sokat bibliáskodik. A Csalános Jóska meg ahelyett, hogy meghunyászkodott volna, még lármázni kezdett, hogy: „Ültem én a Rákosi börtönében is – azt mondja –, majd pont a te Grószkárolyodétól fogok megijedni!”

Nemhogy egy pofont nem kapott, de még az őrmester ijedt meg, és kezdett valamit motyogni, hogy hát azért ne csoportosuljon.

Na, mire a Jóska hazaért, ennek a mondásának a híre már bejárta a falut, mert rettentően tetszett mindenkinek a kiállása. Hogy azért csak meg lehetett illetőde, azt onnan gondoltuk, hogy azelőtt sosem beszélt magáról, attól fogva meg beszédesebb lett.

Elmondta, hogy tényleg börtönbe került a Rákosi idejében, mert valami viccet mesélt a vasútállomáson, a bakter meg kihallgatta. Két évet ült,

körülötte mindenki halálraítélt vagy életfogytos. „Mondtam is magamnak: micsoda magyar ember vagy te, Jóska, hogy te csak ennyit kaptál.” Ilyen vidáman mesélte. Meg hogy jó barátai lettek onnan, a Kádárral is együtt ült.

Aztán sok évvel később egyszer fel is ment Pestre, megkereste a Kádárékat. Csak az asszony volt otthon, azzal beszélgetett. Már indulóban volt, mikor megjött a Kádár. Ő meg csak annyit mondott neki: „Janikám, ezt elbasztátok.” A Kádár erre belefogott a magyarzatba, hogy így meg úgy, milyen jó lesz az országnak, „de én akkor már láttam, hogy egy büdös hazug disznó lett belőle”, mondta a Jóska.

Hogy aztán ilyen örömmel hallgattuk, ráízeledett, hogy magáról is beszéljen. Persze nem akárkinek, de mondom, a Kati ángyommal igen összebarátkozott. Még meg is szólták őket érte, merthogy egyik is, másik is egyedülvaló volt, hát sokat jártak egymáshoz, de ha néha más is odatévedt, nem bánta egyikük se.

Így tudtuk meg, hogy sose volt gyereke, két színromán fiút fogadott örökbe, egy szót se beszéltek magyarul, úgy menekültek át a határon, szakmát adott mindkettő kezébe. Az egyik Németországba ment dolgozni, a másik Pestre, hát ő meg mit kezdjen magába, azért költözött hozzánk. „És asszony sose volt?”, firtatta a Kati ángyom. „Lett volna, csak aztán nem lehetett”, így a Jóska, aztán nem is mesélt erről sokáig.

Végül aztán csak kitudtuk ezt is, tervezgette a házasságot, de a lányt „az Úrjézus külmisszióba hívta Afrikába, én meg ki nem mentem volna – azt mondja –, hát így nem lett házasság. De leveleztünk minden hónapban, amíg élt – azt mondja –, mert nagyon szerettük egymást.”

Akkor épp Jóska-napot ültünk, már iszogattunk egy kicsit, talán azért mondta el, mert hát nem volt ivós ember, de az áldomást mégse lehet viszszaütasítani, hát mindenkinek megoldódott a nyelve. Az én uram meg elkezdte ugratni, hogy ha esküvő nem is volt, de azért valami etyempetyem csak lehetett, a Jóska meg csak a fejét csóválta: „hát már hogy lett volna – azt mondja –, mikor azt esküvő előtt nem lehet.” Az uramba meg mintha az ördög bújt volna bele, még ezután sem hagyta békibe. „Tán az Úrjézus még le is szárazította volna?” „Tán még le is”, mondta erre a Jóska nagyon csöndesen, letette a poharát, szó nélkül indult hazafele, hiába marasztalta a Kati ánygom.

Láttuk, hogy a tréfa nagyon rossz helyre talált, én mindjárt estem is neki az uramnak, hogy nem tud vigyázni a szájára, a piszkos beszédjére. Addig-addig, míg mi is jól összeveszekedtünk, az uram morgott egy darabig, de másnap elment a Jóskához, hogy megengesztelje.

Odavolt egész délelőtt, a Jóska nem mutatta, hogy haragszik, főleg miután kiderült, hogy mindketten frontkatonák voltak, akkor aztán volt miről beszélgetni. Onnantól aztán hozzánk is bejáratos lett, egész estéig elhallgattuk a meséit, iszogattuk a csalánt.

Egy nyáron aztán egy csapat fiatal jött, direkt Pestről. A Jóska felszórta szalmával a pajtát, oda költöztek be, voltak fiúk is, lányok is vagy húszan. Az asszonyok kezdtek sápítózni, hogy micsoda dolog, ezek együtt alszanak, megrontják a mi gyermekeinket is, itt fognak szerelmeskedni faluhosszat. De ezek nem csináltak semmi ilyet, csak bibliáskodtak egész nap.

Este tüzet raktak a Jóska kertjében, körülülték, órákig énekeltek meg imádkoztak. A falunkbeli gyermekek is odamerészkedtek közéjük. Pár nap se telt bele, együtt lődörgött az egész fiatalság. Mentek föl a cigánysorra vagy a keresztfiamnak, a Soltészék legidősebb fiának, a Marcinak a motorján a tóhoz.

Volt köztük egy fiú, a Béla, az akkor szabadult a börtönből. De ahelyett, hogy szégyellte volna, mesélte széltében-hosszában, hogy mekkora csirkefogó volt: lopott, betört meg a csavarlazítót szítta, aztán a börtönben megtért, az Úrjézus beköltözött a szívébe, és büntelenné tette, hallelúja. A mi fiataljaink meg úgy hallgatták tátott szájjal, mint a mesét, úgy néztek arra a Bélára, mintha tizennyolcas hős volna. A Hérig Dezső kocsmája estéknél üresen tátongott, mert ezek a Tata, mert ők is így hívták, a Tata kertjében itták a csalánteát. Meg volt értük veszve a faluban az egész fiatalság, na.

Csak a Juci keresztlányom húzta a száját, az akkor került gimnáziumba Pesten, vártuk, hogy majd ismeri is ezeket, de nem ismerte, csak azt mondta, a fajtájukat ismeri, tele van a város a bárgyú, térítő vigyorokkal, hogy az ördög rakná be nekik. Erre az apja, a Zsoltáros Nemes Laji, az még élt akkor, Isten nyugosztalja, szájon is teremtette, hogy ilyen mocsokul beszél, a Juci meg elrohant otthonról, a kocsmában ült, úgy kellett hajnalban hazazavarni.

Amíg otthon volt, inkább dombérozott a részegesekkel a Hérig Dezsőnél naphosszat, de nem vegyült ezekkel az álszent barmokkal, így mondta. Kerülte őket, mint a pestist, a kertek alján járt, ne is találkozzon velük.

Azok meg majd' egész nyáron ott hallelújáltak. Már a kukoricát szedtük,

mikor elutaztak az egy Bélát kivéve. Az ott maradt a Jóskával, nem volt hol lakjon, falusi gyerek volt, minek ment volna vissza Pestre, a bűnbe, ahogy mondta, „jobb lesz nekem itt a Tatánál – azt mondja –, majd eldolgoztunk együtt.”

Dolgoztatott is, pénze nem volt, abból éltek, ami megtermett a kertben, meg a Jóska nyugdíjából, aki egészen úgy vette már a Bélát, mint a saját gyermekét. De jó gyermek is volt a Béla, olyan tisztán tartotta azt a házat, mint egy asszony, meg a faluba is kijárt segíteni, kérni se kellett, ott volt mindenhol.

Hogy az igazat megmondjam, nekem éppen ez tűnt fel, az a túlzott szívélyessége, hogy olyan mézesmázos volt. Mondtam is a Kati ágyomnak, az meg is botránkozott, „milyen rosszhiszemmel nézed te ezt a gyereket, Veron?”, azt mondja. A Kati védte akkor is, mikor Márton-nap felé fogyatkozni kezdett a Bélában a készség, ahogy a pesti levelek is ritkultak, meg a Jóskával is gyakrabban pörölt össze ezen-azon, és egyre fancsalibb képpel járkált a faluban. Ritkábban hallottuk dalolni, hogy „Jertek, dicsérjük Izráel szentjét”, de az igaz, nagy hidegek is voltak már akkor, aki tehetne, ki se jött a házból.

Szép fehér karácsonyunk volt abban az évben, az éjféli mise után hazamentünkben láttuk, hogy ég a világ a Jóskaéknál, járkálnak fel-alá a konyhában, mint akik nagy vendégségre készülnek. Másnap tudtuk meg, hogy a pestieket várják, a Béla kiment minden buszhoz, de nem jöttek. Nem jöttek másnap se, harmadnap se.

A Béla egész összeszottyadt ott a hóban, a hiábavaló várakozásban, a Jóska nem győzte vigasztalni.

Az Újévet aztán együtt ünnepelte a fiataljainkkal, de azok nagyrészt

a városba jártak, és nem tartott már bennük se az Úrjézus úgy, mint nyáron. Kezdték visszaszokni a diszkóba meg a kotonokra. Egyre gyakrabban melegedtek a Hérig Dezső kocsmájában, ahol a Kanalas Balogh Tóni is újra törzsvendég lett, de a megtéréséből annyi megmaradt, hogy az asszonyt többet egy ujjal se bántotta. Csak a Jóska bibliázott épp annyit, mint annak előtte, a Csendes perceket is forgatta, meg fújta a szenténekeket, főzte a csalánt. Nem hittük hát, hogy fordult volna a világ kereke.

Egy reggel aztán végigszaladt a falun a hír: megszökött a Béla, s vitte magával a Jóska egész nyugdíját, ami az előző nap érkezett, de vitte minden megtakarított pénzét is a matrac alól. Mire összekaptam magamat meg a házat, és odaértem, kinn volt már a rendőrség, a Kati ágyom riasztotta őket. Hogy az őrmester arcán volt-e valami kaján fintor, vagy csak én képzeltem, már senki meg nem tudná mondani.

A Jóska feküdt az ágyban a fal felé fordulva, bekötött fejjel. A mentők, akik bekötözték, elmentek már, mert a Jóska még alá is írta, hogy inkább itt hal meg az ágyban, de nem megy be velük a kórházba, miután hajnalban felriadt rá, hogy a Béla a matraca alatt matat, és elkapta a kezét, a Béla meg úgy fejbe vágta a szeneslapáttal, hogy a mentőorvos térítette magához, kihallgatni is csak azután tudták. Nem nagyon mondott ugyan semmit akkor se, csak azt sírta a fal felé fordulva, hogy „de hát a lelke, a lelke!”, többet nemigen tudtak kiszedni belőle.

A Béla a hajnali buszra szállt fel, mondta később az Indián, a sofér, aki ismerte, rá is köszönt, nem gondolt semmi rosszra. Pesten kapták el egy hónap múlva, a Jóska pénzéből akkor már egy fillérje se volt.

Fölbolydult a falu, tele lett a Hérig Dezső kocsmája, mind ezt beszéltek. Nem volt ekkora botrány Zsanócon, amióta a Nacsza cigány felkötötte magát a templomban, a harangkötélre. Mindenki jobban tudta a másiktól, hogy szökött meg a Béla, hogy bánt el a jótevőjével, aki apja helyett apja volt. Pedig dehogy tudták. Ógyelegatek csak a Jóska háza körül, hátha behív valakit, ahogy szokta, aztán elmeséli neki az egészet.

De hiába várták, a Jóska ki se mozdult az ágyból, csak rázta a zokogás. A Kati ángyomnak se felelt egy szót sem, a csalánfőzeléket, amit átvitt neki, otthagya. Napokig próbáltunk belőle valamit kihúzni, a rendőrség is a nyakára járt, de hogy nem mondott semmit, feljelentést sem tett a Béláról, hát békén hagyták.

A falu még egy darabig kíváncsiskodott, de hogy a Jóska egyre mogorvább lett, nem állt szóba senkivel, magára zárta a kaput, elmaradoztak. A pletyka még sokáig járt, mint is eshetett a Béla szökése, de egyik történet nem egyezett a másikkal, végül már az igazat se hitte volna senki, hát lassan azzal is elteltünk.

Csak abban egyezett mindenki a Hérig Dezső kocsmájában, hogy a Jóska már nem a régi. Lehorzsolódott a mosoly az arcáról, a szava is elfogyott, nem fújta, hogy „Fel, barátim, drága Jézus zászlaja alatt!”, ha olvasta is a Csendes perceket vagy bújta a Bibliát, mint annak előtte, nem láttuk. Az utcára se járt ki, találgattuk, mit eszik, csak a szárított csalánt eszegethette le a padlásról, máshogy nem eshetett, hogy még egyszer-egyszer füstölni láttuk a kéményét.

A Kati ángyom zargatta a legtovább, azt meg egyszer úgy megsértette, hogy többet az se próbálta meg rányitni az ajtót. Csak évek múltán

vallotta ki, mit is mondott neki a Jóska azon a reggelen Balázs-nap környékén, amikor utoljára megpróbált bekopogni hozzá, hogy átvigyen egy keveset a frissen sült almás rétesből.

„Tisztulj előlem, azt mondta nekem, te kiszikkadt pina, ilyet mondott nekem, előbb vágnám le a saját kezemmel, mint hogy neked berakjam, ezt mondta nekem, akinek rossz szava se volt soha hozzá”, sírta a Kati ángyom még akkor is a vénlányi keserűségét, mikor már maga is azt hitte, régen megbocsátott. Akkor aztán rácsaptam az ajtót, „dögölj meg magadban, vén trotty, mondtam neki, álljon veled szóba a gorozsmai rospic, megmondtam neki, hogy akkor lássam legközelebb, mikor lábbal előre viszik ki.”

Mégis a Kati ángyom volt az, aki rátörette az ajtót a többi szomszédal, mikor már egy hete nem mocant semmi a házában. Napok óta nem élt már, hogy éhen halt-e vagy megfagyott, nem tudni, ott feküdt az ágyában arccal a falnak fordulva, mint mikor a Béla megszökött tőle, fején a piszkossárga kötés. A hideg miatt szaga se volt, jégcsapok lógtak a mestergerendáról, kemény fagyok jártak abban az évben nagybőjt tájékán.

Kevesen voltunk a temetésén, más vallású volt, papot is a harmadik faluból hívtak hozzá, az meg szárazon beszélt, nem is sírt senki, csak a Kati ángyom, az meg ki tudja, talán a saját átkát siratta, amit utoljára mondott neki. Tort se ültünk, a tanács temettette el valami hétköznapi délelőttjén, topogtunk kicsit a hidegben, aztán ment mindenki a maga dolgára.

A Darabos Kovácsék háza aztán még évekig üresen állt, végül valami gyöttment művészféle vette meg. Ha arra jártam, láttam, amint a kertet embermagasságig veri föl a csalán.